

■ Den 22–24 maj 2014 hölls konferensen *Att skriva liv. Fakta, fiktion, feminism* vid Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion, Göteborgs universitet. Konferensen var både en inventering och en vidareutveckling av ett spirande forskningsfält i skärningspunkten mellan en rad olika ämnen – life writing. Intresset var stort: omkring hundra forskare från olika discipliner och lärosäten medverkade.

Life writing är ett samlingsbegrepp, än så länge utan etablerad svensk översättning. Det inbegriper, men går utöver, biografi, och avser livsberättande och livsberättelser i olika genrer och medier. Frågan om exakt hur detta omfattande men till sin karaktär hybridartade fält ska avgränsas förefaller därför mindre relevant än frågor om exempelvis hur, var, och med vilka konsekvenser berättandet tar sig uttryck. I Siodine Smiths och Julia Watsons tongivande *Reading Autobiography. A Guide for Interpreting Life Narratives* (2001/2010) görs ett försök till definition: »We understand life writing as a general term for writing that takes a life, one's own or another's, as its subject. Such writing can be biographical, novelistic, historical, or explicitly self-referential and therefore autobiographical«. ¹

Det mest intressanta med Smith och Watson i detta sammanhang är att de i första hand intresserar sig för vad life writing gör snarare än vad det är. ² Det är alltså enligt denna allmänt vedertagna syn inte fråga om en genre: life writing utmärks av sin hybriditet, men avser inte desto mindre en, om än, heterogen praktik. Denna praktik ingår i det vidare begreppet life narrative, vilket i Smiths och Watsons användning inbegriper alla slags självbiografiska handlingar. ³

Life writing aktualiserar maktkritiska perspektiv: Vems erfarenheter berättas och ges utrymme i offentligheten? Vilka perspektiv dominerar och vilka marginaliseras eller exkluderas? Hur skiljer sig framställningssättet beroende på avsändare? Inom feministisk forskning är sedan decennier diskussionen om livsberättande och subjektskonstruktion intensiv, i synnerhet med fokus på hur subjekt situeras; på de relationer genom vilka subjekten blir till. Under 1970-talet blev kvinnors självbiografiska berättande en del av kvinnorörelsen, då erfarenheter som tidigare uppfattats som personliga började ses som sociala och politiskt brännande. Samtidigt kategoriserades dessa berättelser nedsättande som »bekännelselitteratur« – i kontrast till de »generationsromaner« som (vissa) mäns skrivande upphöjdes till. ⁴

På 1980-talet började nedmonteringen och problematiseringen av begrepp som sanning, jag, identitet, autenticitet, referentialitet och minne på allvar göra intåg i Sverige till följd av den poststrukturalistiska teoribildningens genomslag.

Byggstenar i det självbiografiska berättandet som tidigare tagits för givna osäkrades härmed. Samtidigt minskade utgivningen av och uppmärksamheten kring kvinnors självbiografiska skrivande radikalt för att, som Lisbeth Larsson noterar i en genomlysning av det kvinnliga självbiografiska skrivandet i Sverige från 1970-talet och framåt, återuppstå kring millennieskiftet.⁵ I dag är intresset för livsberättelser påfallande stort och materialet mångfacetterat.

Spänningen mellan synen på det självbiografiska jaget som å ena sidan unikt och å den andra som representativt är avgörande för förståelsen, värderingen och kategoriseringen av självbiografiska framställningar. Denna spänning fångar, som Christine Sarrimo formulerat det, även den speciella relationen mellan den moderna självbiografikern och den sekulariserade och marknadsstyrda litterära offentligheten.⁶

Tydligt är också att forskningen och den litterära praktiken är nära förbundna med varandra. Författare i dag förhåller sig till rådande mediedramaturgi och opererar med ett så kallat dubbelkontrakt, det vill säga att framställningen signalerar både fakta/biografi och fiktion. Detta diskuteras ingående av Christian Lenemark, som i avhandlingen *Sanna lögner. Carina Rydberg, Stig Larsson och författarens medialisering* drar slutsatsen att motsättningen mellan fakta och fiktion imploderat. Författare investerar nu i högre grad sin egen biografiska person i medierna och i det litterära verket, samtidigt som etiken estetiseras: »Anses hantverket gott är också berättelsen etiskt försvarbar och omvänt«, skriver Lenemark.⁷

Hur benämna dessa olika praktiker som växer fram? Som en följd av att fältet är så vidsträckt, har en mängd nya begrepp skapats för att definiera och särskilja olika aspekter av livsberättandet. Jon Helt Haarder talar om *performativ biografism* som beteckning för vad han menar är en huvudlinje i den senmoderna, skandinaviska litteraturen. Fenomenet innebär att konstnärer och författare alltmer »bruger sig selv eller andre virkelige personer i et æstetisk betonet spil med læserens og offentlighedens reaktioner«.⁸ Begreppet avser fånga den dubbelhet som ligger i att verket på en och samma gång framhäver det empiriska/biografiska och det retoriska/estetiska eller mediala. Haarder exemplifierar med namn som Claus Beck-Nielsen och Karl Ove Knausgaard, men till dessa kan läggas en rad andra samtida författare och konstnärer såsom till exempel författaren Maja Lundgren eller konstnären Tobias Bernstrup, vilka båda behandlas i detta nummer av *LIR.journal*. I dessa artiklar synliggörs genus som en central aspekt, i framställningen men också i mottagandet av dessa verk som rör sig på gränsen mellan eller rentav osäkrar eller monterar ned rågångarna mellan biografi/fiktion.

Bakgrunden till det ökade intresset för det självbiografiska kan härledas till flera övergripande förändringar i samhället.

En faktor som inte kan bortses från är att det individuella projektet blivit så genomgripande samtidigt som det pågår ett intensivt ifrågasättande av jaget och livsberättelsen i singular. Därtill kan läggas framväxten av nya (sociala) medier. Så har också mer eller mindre nya begrepp och kategorier tagits i bruk för att belysa det livsberättande som äger rum på nätet såväl som i pappersböcker, i läkarjournaler, intervjuer, essäer, i radio, teve, bloggar, dagböcker, brev; i form av fakta, fiktion eller faktion. Som framgår av exemplen avser begreppet inte en viss genre, utan snarare en praktik. Det innebär att material som tidigare inte räknats till det biografiska området i dag undersöks som just life writing. Här kan också uttalat fiktiva framställningar av liv ingå.

Max Saunders konstaterar i *Self Impression. Life-Writing, Autobiografiction, and the Forms of Modern Literature* att de senaste två hundra årens litterära produktion i sig underminerar föreställningen om självbiografi och fiktion som två slutna kärn. I stället rör det sig om ett ömsesidigt beroende; ett system av självrepresentation som Saunders betecknar *autobiografiction*.⁹ Begreppet avser fånga den moderna vändningen från bekännelse till konstruktion av ett eller flera jag. Och dessa jag, skriver Saunders, är eller är inte författarens eget – rågången går inte att upprätthålla.

— Life writing är, som redan namnet signalerar, i grunden hybridartat. Och det reflekterar inte, som Saunders påpekat i ett annat sammanhang, bara den enskildes minne utan också det kulturella kontext det ingår i. Och även detta förhållande bygger på ett ömsesidigt beroende: livsberättelser skapas delvis av kulturella, kollektiva minnen samtidigt som de bidrar till att producera dem.¹⁰

I Sverige började life writing att etableras som ett forskningsfält under slutet av 1990-talet. Fortfarande bedrivs en del forskning som skulle kunna kategoriseras som life writing utan att nödvändigtvis benämnas som sådan. Internationellt är forskningsområdet mer institutionaliserat med ett flertal centrumbildningar, bland annat i Oxford, Cambridge, Brighton, Hong Kong. Vid King's College i London finns sedan 2007 Centre for Life-writing research, där Max Saunders ingår i ledningen. På Hawaii finns ett annat betydelsefullt forskningscentrum, Center for Bigraphical research. På europeisk nivå spelar International Auto/Biography Association (IABA) en nyckelroll genom utgivningen av en elektronisk tidskrift, återkommande konferenser och en hemsida som fungerar som plattform och kontaktnät. Men tydligt är att fältet här alltjämt befinner sig i en expansiv fas med en omfattande produktion av ny litteratur, konferenser och allt fler involverade ämnesområden och discipliner.

På ett övergripande plan ansluter detta nummer, liksom konferensen *Att skriva liv. Fakta, fiktion, feminism*, till ett

större internationellt forskningsområde. På en mer konkret nivå kan de ses som utskott från den interdisciplinära kursen »Life writing – biografiska genrer i förvandling« och de offentliga seminarier som sedan hösten 2011 inom ramen för kursen hållits på Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion vid Göteborgs universitet. Initiativtagare till såväl kursverksamheten som konferensen är Lisbeth Larsson, som ur ett litteraturvetenskapligt, genusinriktat perspektiv under många år forskat kring olika former av självbiografiska berättelser. Den aktuella kursen grepp in i forskningsfältet life writing och frågan om hur människan som kulturell varelse förstås och berättas. Den bidrog också till att lyfta in forskningsområdet i ett svenskt universitetssammanhang. På seminarier öppna för allmänheten fyllde inbjudna gäster som Ann Heberlein, Birgitta Stenberg, Kjell Espmark, Olle Svenning, Annica Karlsson Rixon, Göran Rosenberg, Anna Odell och Åsa Grennvall den humanistiska fakultetens största hörsal – vid vissa tillfällen fick hugade besökare vända i dörren då publiktrycket var så starkt.

Uppenbart äger livsberättandet i dess olika former och mediala uttryck dragningskraft både inom och utom akademien. Kursen ges fortfarande, liksom de offentliga seminarier. Genom dem har även nya forskningskonstellationer kommit till stånd, liksom antologin *Personligt talat. Biografiska perspektiv i humaniora* (red. Maria Sjöberg, 2014) med bidrag av ett tjugotal forskare från Humanistiska fakulteten vid Göteborgs universitet.

Och nu ägnas alltså ett helt nummer av *LIR.journal* åt forskningsfältet i ett svenskt flervetenskapligt sammanhang. I numret medverkar 15 skribenter med olika perspektiv på livsberättande. Det feministiska, som även var en av konferensens utgångspunkter, ligger i det övergripande intresset för kvinnors villkor och för maktstrukturer där kön/genus utgör en variabel. I vissa bidrag är detta uttalat och direkt framskrivet, i andra är belysningen av genus/kön mer implicit, inbäddad i olika frågeställningar.

Bidragen har en stor spännvidd, vad gäller material, metod och teoretiska infallsvinklar. De medverkande skribenterna kommer från en rad olika discipliner. Bredden har fungerat som en urvalsprincip för att visa på life writing som ett i alla avseenden heterogent forskningsområde.

Bidragen visar även på fältets utveckling av teoretiska och metodologiska aspekter. Någon artikel tar utgångspunkt i platsens betydelse, en annan i hur minnet opererar i och genom kroppen och en tredje fokuserar i politiska dagböcker. I ett fall används visuell autoetnografisk metod, i ett annat aktualiseras performativitetsteoretiska perspektiv. En övervägande del av de medverkande har sin ämnestillhörighet i litteraturvetenskap, men här finns också forskare från teaterstudier, konst-

och bildvetenskap, sociologi, socialt arbete och historia. En av artikelförfattarna tar utgångspunkt i sitt praktiska arbete som skådespelare och en uppsättning där egna erfarenheter från barndomen rekonstrueras. Innehållsligt spänner materialet över Christine de Pizans och Louise Labés skrifter från 1400- och 1500-talet via Agnes von Krusenstierna, Ann Charlotte Leffler, Adelaide Ristori och svenska samtidsromaner från 1940-talet via Shoshana Felman och Dori Laubs *Testimony* (1992), till texter av hemlösa kvinnor i Göteborg, infertilitetsbloggar, Tobias Bernstrups konstnärskap och författare som Kristian Gidlund och Maja Lundgren. I detta heterogena material kan ett flertal, överlappande potentiella kluster skönjas, såsom plats, politik eller performativitet. I så måtto speglar innehållet fältets bredd eller, om en så vill: dess produktiva suddighet. Varje försöka att systematisera materialet genom att pressa in det i avgränsande kategorier skulle därför reducera det. De möjliga kopplingarna mellan såväl ämne som metod eller teori är nämligen många och ofta överlappande, beroende på vad som fokuseras – såsom ämne, tidsepok, genre, metod eller teori. Därför lämnar vi åt läsaren att lyfta fram samband och skapa egna kluster. Artiklarna är således sorterade i bokstavsordning efter författarnas efternamn.

— Kristina Hermansson 2015

■ NOTER

- 1 Siodine Smith & Julia Watson: *Reading Autobiography. A Guide for Interpreting Life Narratives*, 2 ed, (Minneapolis/London, 2001/2010), 9, 18f.
- 2 Smith & Watson: *Reading Autobiography*, 9, 4.
- 3 Smith & Watson: *Reading Autobiography*, 4.
- 4 För en diskussion om detta, se Christine Sarrimo: *När det politiska blev politiskt* (Stockholm/Stehag, 2000); Maria Jönsson: *Som en byracka. Självbiografi, estetik och politik i Agneta Klingspors författarskap* (Umeå, 2006).
- 5 Lisbeth Larsson: »Självbiografi, autofiktio, testimony, life writing«, *Tidskrift för genusvetenskap*, 2010:4, 9.
- 6 Sarrimo: *När det politiska blev politiskt*, 73.
- 7 Christian Lenemark, *Sanna Lögnér. Carina Rydberg, Stig Larsson och författarens medialisering* (Möklinta/Hedemora, 2009), 176f.
- 8 Jon Helt Haarder: *Performativ Biografism. En huvudströmning i det senmodernes skandinaviske litteratur* (Köpenhamn, 2014), 102f.
- 9 Max Saunders: *Self Impression: Life-Writing, Autobiography, and the Forms of Modern Literature*, (Oxford, 2010), 500.

10 Lara Feigel & Max Saunders: »Between the Lives. Life Writing and the Work of Mediation«, *Life Writing*, 2012: 3, vol 9, 241f.
